

EUROPOS SAJUNGA
Europos fondas trečiųjų
šalių piliečių integracijai

DIVERSITY
DEVELOPMENT
GROUP

LIETUVOS
SOCIALINIŲ TYRIMŲ
CENTRAS

etninių tyrimų **institutas**

TREČIŲJŲ ŠALIŲ PILIEČIŲ INTEGRACIJOS TRAJEKTORIJOS IR VERTINIMO MECHANIZMAI

Europos fondo trečiųjų šalių piliečių integracijai 2012 m. metinė programa

Paramos sutarties Nr. D4-121-EIF-2012/6/04/RM/1/13/05

TREČIŲJŲ ŠALIŲ PILIEČIAI LIETUVOS ŽINIASKLAIDOJE: 2013 METŲ SPAUDOS MONITORINGAS

Tyrimo ataskaita

Vilnius, 2014

Įvadas

Lietuvoje etninių, religinių, rasinių ir kitų socialinių grupių reprezentacija viešajame diskurse nėra tokia aktualizuota tema, skirtingai nei kitose Vakarų Europos šalyse. Spaudos arba žiniasklaidos diskurso apie įvairias etnines, religines, kt. socialines grupes analizė Lietuvoje dažniausiai sietina su atskirais projektais (pavyzdžiui, plačiau žr. Europos pabėgėlių fondo ir Lietuvos vartotojų instituto tyrimą (2009). Tam tikros pažeidžiamos socialinės grupės, tokios kaip moterys, etninės mažumos, seksualinės mažumos ir jų reprezentacija Lietuvos spaudoje įvairiais periodais yra sulaukusi mokslininkų dėmesio (pvz.: Germanavičiūtė 2002; Beresnevičiūtė, Frėjutė-Rakauskienė 2006; Lygybės retorika: Žiniasklaida ir (ne)stereotipinė lyčių reprezentacija 2008; Tereškinas 2008; Tereškinas 2009; Pivorienė 2009; Frėjutė-Rakauskienė 2009; Beresnevičiūtė 2010). Kita vertus, stinga studijų, skirtų kritiškam žiniasklaidos skaitymui, pateiktos informacijos srauto žiniasklaidoje įvertinimui bei atskirų pažeidžiamų grupių (tarp jų ir imigrantų) vaizdinių kūrimo spaudoje iškonstravimui. Pavyzdžiui, Vakarų Europos valstybių mokslininkai kartu su įvairiomis nevyriausybinėmis organizacijomis skatinančiomis įvairovę (angl. – *diversity*) žiniasklaidoje ir įvairių socialinių grupių „tinkamą“ reprezentaciją (Tuller 2002; ter Wal 2002; The Media and Children’s Rights, 2005; Reporting Diversity 2005; What’s the story: reporting mental health and suicide – a resource for journalists and editors 2008; Taking the Pulse of Diversity in the Media 2009; Hart 2010; Rugar 2012) kalba apie žiniasklaidos kuriamos „tikrovės“ vaidmenį visuomenėje, darant poveikį tarpgrupiniams santykiams ir gyventojų nuostatų tam tikrų socialinių grupių atžvilgiu formavimui.

Tyrimo aktualumas. Kodėl svarbu tyrinėti žiniasklaidos diskursą (turinį) ir atskirų grupių reprezentaciją žiniasklaidoje?

Manoma, kad imigrantai yra viena iš pažeidžiamų visuomenės grupių, kuri sulaukia didelio žiniasklaidos dėmesio ir tampa įrankiu politikų rankose, transliuojant neigiamas nuostatas jų atžvilgiu ir tokiu būdu didinant savo politinį populiarumą (Tuller 2002: 89). Taigi, imigrantai, taip pat kaip ir kitos marginalizuotos mažumos arba socialinis užribis yra dėkingos temos, galinčios staiga pritraukti visuomenės dėmesį ir padidinti leidinių reitingus (Downing, Husband 2005: 247). Tokiu būdu, labai svarbu atsižvelgti į žiniasklaidos diskurso apie imigrantus bei kitas pažeidžiamas grupes, turinį. Pavyzdžiui, kitose ES šalyse pastebimos tendencijos, kad apie pabėgėlius arba kitas imigrantų grupes dažnai rašoma nusikaltimų fone, žurnalistai retai įtraukia istorijas, parodančias imigranto, pabėgėlio pastangas išgyventi, retai „pasigirsta“ ir pabėgėlio balsas tokiose istorijoje, kuriose politikai, pareigūnai arba priimančios visuomenės atstovai kalba apie tariamas keliamas grėsmes ir problemas siejamas su imigrantais ir imigracija. Pasigendama ir straipsnių, kuriuose būtų pasakojamas platesnis problemų, sietinų su imigrantais, spektras arba ieškoma šių problemų priežasčių, mažai pasakojama apie imigrantų (pabėgėlių), bei jų vaikų gyvenimo sąlygas, taip pat mažai rašoma apie pabėgėlių patiriamas psichologines traumas, bandymus susirasti darbą priimančioje visuomenėje (Tuller 2002: 89). Pasak mokslininkų, tyrinėjančių spaudą, žurnalisto darbas ir pranešamos žinios tampa labai svarbiomis ne tik dėl visuomenės informavimo galimybės, bet ir dėl to, kad jis sukuria bendruomenę (B. Anderson'o „Įsivaizduojamos bendruomenės“ 1999) bei prisideda prie socialinio identiteto ir socialinių santykių kūrimo (Rupar 2012: 6-7). Žurnalistai pranešdami apie įvykius išsako arba atkartoja nuostatas bei inicijuoja viešas diskusijas tam tikrais klausimais, pasiūlo interpretaciją tam tikriems įvykiams (realybės segmentams), kurie pasirenkami pranešti kaip naujiena (Rupar 2012: 6-7). Teigiama, kad rašydami straipsnius žurnalistai susieja tam tikras grupes su tam tikru elgesiu, priklijuoja etiketes ir struktūruojant debatus ir nuostatas, sukuria dienotvarkę (angl. – *agenda setting*) (J.D.

Halloran (1974: 14). Yra nuomonių (van Dijk 2000, 2005, 2006), kad žiniasklaida yra įtakinga, nes pateikia tik tam tikrų (dažniausiai dominuojančių, turinčių išteklių tapti šaltiniais žiniasklaidoje) grupių požiūrius ir nuomones ir taip kuria informacijos ribas, pasakodama tik apie tam tikras grupes ir įvykius.

Savo studijoje „Pateikiant teisingai faktus. Pranešant apie etniškumą ir religiją“ V. Rugar pastebi, kad imigracijos tematikos spektras negausus – tai dažniausiai istorijos apie imigrantus, kriminaliniai nusikaltimai siejami su migrantais, prekyba žmonėmis ir imigracija, kaip politikų svarstoma problema (Rugar 2012: 25). Pasak televizijos žurnalisto, dalyvavusio tyrime apie pranešimus žiniasklaidoje etniškumo ir religijos temomis (France 3, France, iš Rugar 2012: 25) „imigrantai žiniasklaidoje yra nematomi (pavyzdžiui imigrantai darbuotojai), jie tampa matomi tada kai jie apgaulinėja, kai pažeidžia įstatymus, kai daro nusikaltimus, kai yra kalėjime, kai padeginėja mašinas, tada staiga jie tampa matomi, bet nematomi, tada kai jie prašo mūsų atkreipti į juos dėmesį arba pagerinti jo ekonomines sąlygas. Pasak žurnalisto, labai retai kada galima paskaityti istorijų apie imigranto integraciją, nors tai ir yra visuomenės interesas“. Pasak žurnalistės iš Italijos (II Courriere della Sera, Italija, iš Rugar 2012: 25) taip pat dalyvavusios tyrime, kalbėdami apie imigrantus tik neigiamame (vien blogų naujienų) kontekste mes prisiimam atsakomybę, kadangi „žmonės susikuria išankstines nuostatas apie mažumų grupių problemas, o to pasekmės gali būti socialinės baimės ir diskriminacija“. Labai svarbu pabrėžti, kad, ypač kalbant apie imigrantų grupes, žiniasklaidos poveikis auditorijai gali būti dar stipresnis tokioje socialinėje aplinkoje, kur socialinė grupių sąveika yra gana ribota ir daugelis gyventojų neturi patirtimi grįstų žinių apie tam tikras etnines grupes (Anderson 1999; van Dijk 2000, 2005, 2006; Halloran 1974; Verma 1992, iš Hussain 2000: 100). Lietuvos visuomenė yra monoetninė visuomenė, kurioje dominuoja viena etninė grupė (dauguma), taip pat rasiškai, religiniu požiūriu ji yra vienalytė, tokiu būdu labai svarbiu uždaviniu žurnalistui tampa ištransliuoti pačio aprašomojo (šiuo atveju imigranto) nuomonę, požiūrį, nes pačių mažumų grupių nedalyvavimas spaudos diskurse nurodo ir atskleidžia diskursyvinius galios santykius (tekstų turinys yra homogeniškas, kontroliuojantis, socialinių santykių struktūroje generuojantis atpažįstamus apibrėžimus, kurie skatina baimę, nerimą, priešišumą ir socialinę distanciją (Beresnevičiūtė 2010).

Taigi, atsižvelgiant į minėtus žiniasklaidos turinio poveikio auditorijai aspektus, svarbu analizuoti pateikiamus įvairių visuomenės grupių (ypač pažeidžiamų, tokių kaip etninės, imigrantų, etc.) vaizdinius žiniasklaidoje.

Teorinė prieiga

Atsižvelgiant į mokslininkų (Bonacich (1972, 1973); Horowitz (2001); Hechter (1974, 1978); Allport (1979); van Dijk (1987, 2000, 2005, 2006); Halll (1996); Murray (2002) ir kt.), tyrinėjusių etninių santykių metu kylančių įvairių įtampų, negatyvių nuostatų, interesų nesuderinimo, konfrontacijų visuomenėje priežastis, pastebėta, kad šios priežastys gali būti sugrupuotos į keletą teorinių perspektyvų: ekonominę, psichologinę, kultūrinę ir politinę (Frėjutė-Rakauskienė 2009: 19-29). Šios įvardintos etninių arba kitų socialinių grupių konfrontacijų visuomenėje priežastys gali būti atspindėtos ir žiniasklaidos diskurse, kaip simbolinės galios išraiška (Bourdieu 1991). P. Bourdieu simbolinę galią įvardija kaip tam tikro diskurso visumą (viešos kalbos, pareiškimai, įvairūs tekstai, kt.), veikiančią žmonių mąstyseną ir įsitikinimus, galinčią patvirtinti arba keisti (transformuoti) pasaulio suvokimą, o pagrindinis šios galios pavergimo įrankis – žmonių grupių mobilizacija, pasitelkiant tam tikrą ideologiją ar ideologijas, kurios yra įvardijamos kaip politinio dominavimo instrumentai (Bourdieu 1991: 170). Šiai galiai pasireikšti, pasak mokslininko, reikia abipusio ryšio tarp tų, kurie kuria ir atkuria tam tikras nuostatas ir įsitikinimus ir tų, kurie tiki jų pagrįstumu (Bourdieu 1991: 170). Kaip ir minėta, mokslininkai (Essed 1991; van Dijk 1987) teigia, kad diskurse paprastai yra atspindimi tik tam tikrų, paprastai dominuojančių, grupių interesai, transliuojamos jų ideologijos (angl. – *ideological construction*). Akcentuojama, kad diskursas (taip pat ir žiniasklaidos arba spaudos yra paveiktas besikeičiančių etninio, rasistinio konflikto ir etninės, rasistinės ideologijos visuomenėje struktūrų (Doane 2006: 257). Tokiu būdu, dominavimas per diskursą gali būti suprantamas kaip socialinės galios pasireiškimas, kuris lemia socialinę kitų kontrolę (Lukes 1986, iš van Dijk 1993: 100), nes daugiau galios turintys socialiniai veikėjai turi priemonių ir išteklių pateikti neteisingą, šališką ar orientuotą į save informaciją apie tam tikrus įvykius ir situacijas.

Atsižvelgiant į minėtas teorines prieigas ir žiniasklaidos (spaudos) tyrimų aktualumą visuomenėje buvo iškelti pagrindiniai tyrimo uždaviniai ir atitinkamai sukonstruota tyrimo metodologija šiems uždaviniams įgyvendinti.

Lietuvos spaudos tyrimo problema, uždaviniai ir metodologija

Pagrindinė tyrimo problema – Lietuvos spaudoje apie TŠP grupes konstruojami vaizdiniai.

Tyrimo tikslas – atskleisti kaip Lietuvos spaudoje yra konstruojami vaizdiniai apie TŠP ir koks spaudoje pateikiamas „atsakas“ į TŠP imigraciją, integracijos procesus ir migracijos politikos kūrimą bei jos įgyvendinimą Lietuvoje.

Tyrimo uždaviniai:

- Stebėti pasirinktą Lietuvos spaudą pasirinktu laikotarpiu apie TŠP.
- Išanalizuoti pateikiamos informacijos turinį metodologijoje numatytais aspektais (pagrindinė problematika, tematika, minimi TŠP spaudoje, pateikiamos nuomonės ir TŠP vaizdiniai).
- Atskleisti, kokiomis diskurso konstravimo priemonėmis (topai, siejama su tam tikromis asociacijomis), naudojamos metaforos apibūdinti TŠP piliečius ir jų imigraciją bei episteminio modalumo (t.y. transliuojamų teiginių pagrįstumo) lygmuo kalbant ir rašant apie TŠP) Lietuvos spaudoje yra konstruojamas TŠP vaizdinys ir kas yra šio turinio pagrindiniai formuotojai (informaciniai šaltiniai).

Tyrimo metodologija

Lietuvos spaudos stebėsenos duomenų analizei pasirinkta kokybinė turinio analizės metodologija. Pasirinktos spaudos analizė vyko keletu etapų – pirmiausia buvo stebima pasirinkta Lietuvos spauda pasirinktu laikotarpiu apie TŠP ir straipsniai buvo kaupiami duomenų bazėje. Vėliau straipsnių turinys buvo analizuojamas, siekiant atskleisti, kokiomis

diskurso konstravimo priemonėmis (topai¹, siejami su tam tikromis asociacijomis; naudojamos metaforos apibūdinti TŠP piliečius ir jų imigraciją bei episteminio² modalumo³, t.y. kalbėtojo santykio su tikrove bei požiūrio į realybę įvertinimas arba transliuojamų teiginių pagrįstumas kalbant ir rašant apie TŠP) Lietuvos spaudoje yra konstruojamas TŠP grupių vaizdinys ir kas yra šio turinio pagrindiniai informaciniai šaltiniai. Siekiant iškonstruoti TŠP grupių vaizdinius pasirinktoje spaudoje remiamasi 2010 C. Hart'o studija „Critical Discourse Analysis and Cognitive Science. New perspectives on Immigration Discourse” ir joje išskirtais kai kuriais diskurso konstravimo aspektais būdingais diskursui apie imigraciją. Autorius diskursą suvokia, kaip konstravimo pagalba kuriamą sampratą arba koncepciją. Diskursas, pasak autoriaus – yra eilė tam tikrų vaizdinių, paplitusių arba būdingų tam tikroje bendruomenėje arba grupėje, ir formaliai gali būti apibūdinamas, kaip idealizuoti pažinimo modeliai, apimantys įvairias reprezentacijos ir įteisinimo strategijas (Hart 2010: 183 – 187).

Autoriaus teigimu, rašant apie migraciją ir migrantus tekstuose aptinkami pasikartojantys retoriniai šablonai arba frazės (topai) ir tipinės asociacijos, siejamos su topais:

Pasikartojantys topai ir tipinės asociacijos	
Topas	Asociacijos/prielaida
<i>Mokesčių našta arba Našta</i>	„Išorinė“ grupė (<i>out-group</i>) turi būti išlaikoma iš „vidinės“ grupės (<i>in-group</i>)
<i>Charakteris</i>	„Išorinė“ grupė turi tam tikras nepageidaujamas charakterio savybes
<i>Nusikaltimas</i>	„Išorinė“ grupė yra nusikaltėliai
<i>Kultūra</i>	„Išorinė“ grupė turi skirtingas normas ir vertybes nei „vidinė“ grupė ir yra nepajėgūs asimiliuotis
<i>Pavojus</i>	„Išorinė“ grupė yra pavojinga
<i>Nuostolis</i>	„Išorinė“ grupė nėra naudinga „vidinei“ grupei
<i>Ligos</i>	„Išorinė“ grupė yra „purvina“ ir platina infekcines ligas
<i>Persikėlimas</i>	„Išorinė“ grupė netrukus ims viršyti skaičiumi arba ims dominuoti prieš „vidinę“ grupę ir gaus privilegijas prieigai prie socio-ekonominių „vidinės“ grupės išteklių
<i>Išnaudojimas</i>	„Išorinė“ grupė naudojami „vidinės“ grupės socialinio aprūpinimo sistema
<i>Finansai</i>	„Išorinė“ grupė pateikia kai kurias išlaidas „vidinei“ grupei

Šaltinis: Hart, C. 2010. *Critical Discourse Analysis and Cognitive Science. New perspectives on Immigration Discourse*. Palgrave Macmillan, p.67.

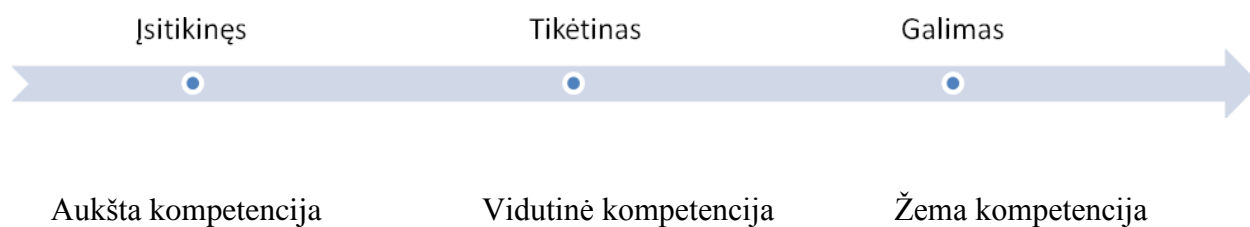
¹ Angl. – *top* – retorinis šablonas, frazė, nuolat vartojama publicistikoje bei viešosiose kalbose ir dėl to praradusi informatyvumą bei emocinį veiksmingumą.

² Gr. – *episteme* – pažintinis.

³ Lot. – *modus* – matas.

Taip pat pastebima, kad rašant apie imigrantus arba imigraciją diskurse yra vartojamos įvairios metaforos, o pagrindinės iš jų yra „karo“ ir „vandens“ metaforos lydimos retorinių karo ir potvynio, kaip stichinių nelaimių, aprašymo ypatumų (Hart 2010: 144-147). Kalbama ir tekstuose apie imigraciją, jos keliamas problemas, pateikiamų „įrodymų“, kurie grindžiami transliuojamais argumentais arba nuomonėmis, pagrįstumą (Hart 2010: 95). Vartojama sąvoka „episteminis modalumas“, kuri apibūdina, teksto gamintojų įsipareigojimą sakyti tiesą arba tikėtinumą, kurį jie komunikuoja, kai „tiesa“ yra suvokiama, kaip 100 procentų tikėtinumo arba tikrumo (Lyons 1977, Palmer 1986, iš Hart 2010: 167). Pateikiama episteminė skalė, kuri leidžia nustatyti kalbančiojo arba pateikiamo šaltinio spaudoje kompetencijos lygį (Hart 2010: 167).

Kompetencijos lygiai episteminėje skalėje

Šaltinis: Hart, C. 2010. *Critical Discourse Analysis and Cognitive Science. New perspectives on Immigration Discourse*. Palgrave Macmillan, p.171.

Tyrimo objektas: Lietuvos žiniasklaida. Šiuo atveju *žiniasklaida* suvokiama, kaip tekstinis turinys, kai tiriami ne tik spausdintiniai tekstai, bet ir publikuoti elektronine forma internete.

Tekstai Lietuvos spaudos tyrimui apie TŠP atrinkti iš pagrindinių Lietuvos dienraščių: „Respublikos“, „Lietuvos ryto“, „Vakaro žinių“, „Kauno dienos“, o taip pat pagrindinių naujienų portalų: „Delfi“, „Bernardinai“, „Alfa.lt“.

Į tyrimą nepateko pasikartojantys tekstai, publikuoti skirtingo pavadinimo spaudoje. Atrinkti tekstai apima vienerių metų laikotarpį nuo 2013 m. sausio mėn. 1 d. iki 2013 m. gruodžio mėn. 31 d.

Atlikus pasirinktų tyrinėti spaudos straipsnių (tekstų) atranką, pagal raktinius žodžius „trečiųjų šalių piliečiai“, „imigrantai“, „imigracija“ duomenų bazėje sukaupti 236 straipsniai.

Turinio analizės rezultatai

Išanalizavus atrinktus tyrimui straipsnius arba tekstus apie TŠP išryškėjo pagrindinė problematika ir tematika.

Imigracijos iš TŠ į Europos Sąjungą problematikai aptarti pasirinktoje spaudoje rasti 77 straipsniai, kuriuose aprašomos temos susijusios su migracijos vykstančios ne ES valstybių viduje, o imigracijos iš trečiųjų šalių į ES valstybes, situacija pasaulyje. Ši migracija Lietuvos spaudoje daugiausia aprašoma pabėgėlių į ES, kontekste. Pavyzdžiui, straipsniuose gausu aprašomų temų susijusių su pabėgėlių (ypatingai iš Sirijos) situacijos aptarimui. Dėmesio sulaukia ir pabėgėliai iš Afrikos Lampedūzos saloje ir tragedija, kai prie Lampedūzos salos nuskendo laivas su pabėgėliais bei su tuo susijęs Popiežiaus vizitas Lampedūzoje. Rašoma ir apie karo pabėgėlių naštos perkėlimą ES šalims. Daugelyje straipsnių aptariami įvairių valstybių politikų ketinimai apriboti imigraciją. Taip pat rašoma ir apie vyraujančias neigiamas nuostatas ir visuomenių priešišumą imigrantams, antiimigracinę retoriką vartojančių partijų stiprėjimą Europoje, pateikiami ir statistiniai duomenys, susiję su imigracija (pvz. viešinama Pasaulinio banko migracijos ir piniginių perlaidų skyriaus ataskaita). Aptariama ir „senstančios visuomenės“ o taip pat ir „senstančios Europos visuomenės“ problema bei „demografinė katastrofa“ Rytų Europoje ir imigraciją (ypatingai iš trečiųjų šalių), kaip šių visuomenių „gelbėjimosi ratą“. Taip pat rašoma apie prekybą ES šalių pilietybėmis; antiislamistines nuotakas Danijoje; Maltos nepaisymą ES raginimų įsileisti pabėgėlių laivą; prekybą pabėgėliais; pabėgėlius ir imigrantus, kaip prekybos žmogaus organais aukas; ES viršūnių susitikimą kur sprendžiami imigracijos klausimai; Europos Tarybos sprendimą dėl prieglobsčio homoseksualiems pabėgėliams, etc.

TŠP imigracijos į Lietuvą problematikai aptarti pasirinktoje tyrinėti spaudoje aptikti 159 straipsniai, kuriuose vyrauja temos susijusios su TŠP imigracija į Lietuvą. Apibendrinus

ryškėja, kad šioje problematikoje rašoma apie labai įvairių pilietybių arba tautybių TŠP arba užsieniečius – Afganistano, Alžyro, Baltarusijos, Čėčėnijos, Egipto, Etiopijos, Filipinų, Gruzijos, Indijos, Irako, Irano, JAV, Kamerūno, Kazachstano, Kinijos, Libano, Moldovos, Nepalo, Nigerijos, Pakistano, Rusijos, Šri Lankos, Tadžikijos, Tailando, Tuniso, Ukrainos ir kt. Rašoma ir apie islamo tikėjimą išpažįstančius (musulmonus), kaip religinę grupę. Kartais straipsniuose TŠP vadinami „trečiojo pasaulio šalių“ piliečiais, „atvykėliais, „nekviestais svečiais“, „kitataučiais“, „užsieniečiais“.

Daugiausia straipsnių spaudoje sulaukusi tematika šioje problematikoje sietina su nelegaliais imigrantais ir pabėgėliais iš TŠ (48 tekstai arba straipsniai). Straipsnius, tekstus apie nelegalius imigrantus ir pabėgėlius galima suskirstyti į keletą tematinių grupių: *TŠP neteisėtas sienos kirtimas*, *TŠP fiktyvių įmonių steigimas arba įsigijimas Lietuvoje* bei *Politinio prieglobsčio ir pabėgėlio statuso prašytojai TŠP Lietuvoje*.

Daugelyje tekstų, straipsnių (31) rašoma apie *TŠP neteisėtą sienos kirtimą*. Šiuose (vienuose detaliau, kitose ne taip detalai) kalbama apie sulaikytus įvairiose Lietuvos sienos su užsienio valstybėmis ruožuose nelegalius imigrantus arba nelegalių imigrantų grupes. Tai daugiausia Gruzijos piliečiai, bet taip pat ir Afganistano, Vietnamo, Sirijos, Pakistano, Čėčėnijos, Indijos, Abchazijos piliečiai. Straipsniuose TŠP neteisėtai kirtę sieną dažniausiai vadinami „atėjūnais“, „nekviestais svečiais“. Aptikta ir naudojama karo metafora pavadinime: „Į Lietuvą brovėsi būrys nekviestų svečių iš Gruzijos“ (*Alfa.lt 04 29*) apibūdinti nelegalią migraciją iš Gruzijos. Straipsniuose skaičiuojami nelegalaus imigranto gyvenimo kaštai Lietuvoje. Rašoma ir apie Lietuvos piliečių pasipelnymą iš nelegalios migracijos, taip pat apie nelegalių imigrantų gabenimo tinklą per Lietuvą. Visų šių straipsnių šaltinis – Valstybės sienos apsaugos tarnyba ir jos pateikiami duomenys, statistika.

Kita gausesnė straipsniais tema *TŠP Lietuvos darbo rinkoje*. Šioje temoje vyrauja straipsniai pateikiantys informaciją, statistinius duomenis, pristatantys tyrimus, pateikiantys diskusiją apie TŠP darbuotojus Lietuvoje, jų skaičius ir išduodamus leidimus dirbti įvairiuose Lietuvos miestuose ir apskrityse, užsienio šalių specialistų daugėjimą Lietuvoje, trūkstančių specialybių ir kvalifikuotų darbuotojų poreikį Lietuvoje, aukštųjų ir techninių mokyklų nesugebėjimą paruošti tokius specialistus Lietuvoje bei išsakomus argumentus

„už“ ir „prieš“ TŠP darbuotojų imigraciją, jos skatinimą Lietuvos visuomenėje. Pateikiama ir darbo imigracijos Lietuvoje politikos skatinimo kritika ir Lietuvių tautinio jaunimo sąjungos (LTJS) nepasitenkinimas politikams svarstant galimybes palengvinti darbo imigraciją iš TŠP. Išsakomi ir Lietuvos verslininkų pageidavimai palengvinti galimybes į šalį atvykti dirbti ne ES piliečiams. Spauldoje pristatomas Migracijos politikos grupės šešerius metus Europoje vykdomas tyrimas, taip pat rašoma, kad Lietuva pasiekė susitarimą dėl bendrų imigracijos taisyklių sezoniniams darbuotojams. Straipsniuose kalbama apie tokių specialybių darbuotojus, kaip virėjai, siuvėjai ar tarptautiniais maršrutais krovinius gabenantys vairuotojai, importo vadybininkai, gydytojai, kompiuterinių sistemų inžinieriai, teisininkai, mokytojai, bei laivų statybos technikai. Apie TŠP atvykstančius darbuotojus neretai rašoma pasitelkiant karo metaforas „Lietuvos darbo rinką okupuoja kitataučiai“. Išanalizavus šiai tematikai TŠP Lietuvos darbo rinkoje priskirtus straipsnius aptinkami šie pasikartojantys topai ir su jais siejamos asociacijos: persikėlimas; kultūra; charakteris.

Kultūra

„Mentalitetas labai skiriasi. Su užsieniečiais reikia daugiau kantrybės. Užtrunka, kol išmoksta tai, ko mums reikia“ (Šakienė, J. Dirbti į Kauną – iš Filipinų ir Šri Lankos, Kauno diena 07 13, p. 2).

„Tada turime ir gaisrų Paryžiaus priemiesčiuose, ir sprogdinimo Londono metro. Galų gale, Europos miestų panoramas, viduramžių bažnyčių vaizdus keičia statomos islamo šventyklos. Vieną kartą įsileidus tuos imigrantus, paskui juos iškrapštyti ne taip paprasta. Paskui jau ir tarptautinės organizacijos pradėtų šaukti apie visokį diskriminavimą ir panašius dalykus.“ (Neverauskas, K. Panka: įsileidus imigrantų vėliau ne taip paprasta juos iškrapštyti, Alfa.lt 08 02).

„O migrantai tikrai nesnaudžia. Jiems kad tik kuo lengvesnis gyvenimas būtų.“ (Alfa.lt 08 02).

Persikėlimas

„Jei šioms Lietuvos žemelė pasirodys miela, į šalį galės atvykti ir jų šeimos nariai. Žodžiu, visos galimybės gyventi gerai ir patogiai, tačiau kaip dėl „protų nutekėjimo?“ [Kalbama apie nuo š.m. sausio 1 d. įsigaliojusią mėlynosios kortelės direktyvą, kuri suteikia galimybę aukštos kvalifikacijos specialistams laikinai apsigyventi Lietuvoje]. (Viržinaitė, M. Lietuvos darbo rinką okupuoja kitataučiai, *Vakaro žinios* 07 23, p. 2).

Kalbant apie TŠP Lietuvos darbo rinkoje vartojamos ir karo metaforos pačiame pavadinime: „Lietuvos darbo rinką okupuoja kitataučiai“ (*Vakaro žinios* 07 23) ir tekste: „Tas užsieniečių įsiveržimas tai dar labiau atitolintų“ (*Alfa.lt* 08 02), o taip pat ir jūros metafora paantraštėje: „pasigirsta nuogąstavimų, jog tai padarius į Lietuvą plūstelės nekvalifikuotų užsieniečių banga, kurią bus sudėtinga priimti Lietuvos visuomenei“ (*Alfa.lt* 08 02).

Šioje tematikoje straipsnių šaltiniais dažniausiai yra valstybinės institucijos: Valstybinės darbo inspekcijos, Kauno darbo biržos, Migracijos departamento atstovai, taip pat privačių kompanijų atstovai, Lietuvos pramonininkų konfederacijos atstovai, Studentas baigęs studijas VGTU, LTJS pirmininkas.

Kalbant apie TŠP Lietuvos darbo rinkoje kai kuriuose straipsniuose aptinkamas vartojamas „galimas“ episteminio modalumo lygmuo, kuris nurodo žemą kalbančiojo kompetenciją: „Tikrai antplūdis gali būti“ (*Alfa.lt* 2013 08 02).

TŠP Lietuvos darbo rinkos tematikoje Lietuvos spaudoje užsimezgė ir diskusija. Šios diskusijos dalyviai – migracijos klausimų ekspertas ir Laisvosios rinkos atstovai, palaikantys Lietuvos verslininkus. Ši diskusija spaudoje buvo iššaukta reaguojant į gegužės mėnesį įvykusį politikų ir Lietuvos verslui atstovaujančių organizacijų susitikimą ir taip pat LLRI atstovų pasisakymus, pritariančius Lietuvos pramonininkų konfederacijos siekiui liberalizuoti užsieniečių atvežimo į Lietuvą taisykles (*Verslo elitas: Lietuva ne progresuoja, o regresuoja, Delfi.lt* 05 09; *VRM ministras D. Barakauskas skatins trečiųjų šalių migraciją į ES, Bernardinai* 06 08). Minėtoje diskusijoje verslininkai kritikavo Lietuvos valstybės „griežtą“ migracijos politiką (per ilgą leidimų gyventi išdavimo terminą aukštos kvalifikacijos darbuotojams, galimybės iš anksto, nelaukiant kol užsieniečiui bus

išduotas leidimas gyventi ar praeis du metai, atsivežti šeimos narius). Verslininkai diskusijos metu taip pat siūlė suorganizuoti „žaliosios kortelės“ loteriją, kurioje dalyvaudami išsilavinę aukštos profesinės kvalifikacijos TŠP galėtų laimėti nuolatinį leidimą gyventi Lietuvoje.

Diskusijoje, išsivysčiusioje Lietuvos spaudoje, išryškėja kelios pozicijos TŠP darbo migracijos į Lietuvą klausimu, pagrįstos savais argumentais. Verslininkų pozicija sutampa su laisvosios rinkos atstovų pozicija ir su VRM ministro pozicija, kuria išsakoma būtinybė užtikrinti „sąžiningiems“ TŠP atvykstantiems į ES ir į Lietuvą dirbti bei mokytis ir taikyti palengvintas atvykimo procedūras ir užtikrinti visas teises (*Delfi.lt 05 09; Bernardinai 06 08*). Ši pozicija yra grindžiama sekančiais argumentais: a) dėl draudimų ekonomiškai nukenčia Lietuva ir TŠP darbuotojai bei nelegalūs migrantai, kurie yra mažiau apsaugoti nuo išnaudojimo darbe; b) kvalifikuoti ir savo ir užsienio šalių specialistai yra vertybė, nes tokiu būdu auga ekonomika (pinga prekės, išauga vidaus rinka); c) nebūtų žlugdomos Lietuvos įmonės, negalinčios arba sunkiai galinčios įdarbinti specialistus iš užsienio; d) turi būti sutvarkyta socialinė apsaugos sistema, kaip apsisaugojimo nuo „pašalpų turizmo“ garantas; e) imigracija padeda užpildyti profesinio švietimo spragas (*Šilėnas, Ž. Užsieniečius specialistus reikia įdarbinti kuo greičiau, kol dar ne per vėlu, Delfi.lt 08 23*).

Pateikiama ir priešinga pozicija, kuria išsakomas nenoras supaprastinti TŠP (nekalbama apie kvalifikuotą darbo jėgą) atvykimo į ES, o taip pat ir į Lietuvą. Ši pozicija pagrįsta keletu argumentų: a) Lietuvoje neišspręsti užsieniečių integracijos klausimai, nei politiniu, nei ekonominiu, nei praktiniu lygmeniu ir įžiūrimos galimos grėsmės, tokios kaip imigrantų sukeltos riaušės ir neramumai Vakarų Europos valstybėse: „Jeigu elgsimės, „kaip iki šiol“ – gausim prancūziškų, anglišių, itališkų ar olandiškų pamokų. Tik jau ne iš laikraščių, kaip dabar, o iš įvykių savose gatvėse.“ (*Paukštė, D. Ko apie emigraciją nepasakė ekonomistas N. Mačiulis? Delfi.lt 01 18*). Taip pat pateikiami dar keli argumentai: a) Lietuvoje kvalifikuotos darbo jėgos yra, tik verslininkų siūlomas atlygis už šį darbą netenkina Lietuvos specialistų, tokiu būdu atvykėliai neša papildomą pelną darbdaviui (*Paukštė, D. LLRI logika: išvarius iš šalies savus, užsieniečius specialistus reikia įdarbinti kuo greičiau, Delfi.lt 08 28; D. Paukštė. Kaip emigrantas premjero sudarytai darbo grupei „kruopų davė“, Delfi.lt 11 13*).

Spaudoje pristatoma dar viena vykusi diskusija apie migracijos taisyklių poreikį Lietuvai, kurioje dalyvavo ne tik verslininkai, bet ir migracijos tarnybų atstovai (*Neverauskas, K. Verslininkai trokšta kuo lengviau atsivežti užsienio specialistų, Alfa.lt. 07 22*). Migracijos tarnybų atstovai atsakydami verslininkams į kritiką dėl griežtų TŠP specialistų atsivežimo taisyklių, teigia, kad ne visada yra realus poreikis tokius specialistus atsivežti, taip pat, kad reikalavimai turi išlikti griežti, nes su darbo viza TŠP gali keliauti ne tik po Lietuvą, bet ir visą ES, pastebimas ir nelegalios imigracijos iš TŠ (Pakistano, Nigerijos ir Irano) augimas, pasigendama valstybės institucijų atsakomybės dėl migrantų integracijos į Lietuvos visuomenę, išsakomos ir grėsmės dėl TŠP imigracijos Lietuvos piliečiams prarasti darbo vietas, taip pat poreikis sudaryti penkis metus Lietuvoje prasimokiusiam užsieniečiui studentui galimybę likti ir gyventi Lietuvoje (*Alfa.lt. 07 22*).

Kita grupė straipsnių priskirtini temai apie *TŠP fiktyvių įmonių steigimą arba įsigijimą Lietuvoje*. Šiose straipsniuose kalbama apie Lietuvos piliečių neteisėtą verslą, parduodant fiktyvias įmones (uždarąsias akcines bendroves) TŠP ir tokiu būdu jiems suteikiant galimybę deklaruoti gyvenamąją vietą Lietuvoje, o tuo pačiu ir gauti laikinus leidimus gyventi ir keliauti po visą Šengeno zoną.

Taigi, aprašoma spraga Lietuvos įstatymuose, kuri suteikia „lengvą“ būdą TŠP įsitvirtinti Lietuvoje. Šios nelegalios įmonės, pasak tekstų autorių, yra parduodamos Egipto, Indijos, Irako, Irano, Nepalo, Nigerijos, Pakistano, Rusijos ir kitų šalių piliečiams.

Tokiuose straipsniuose ne tik informuojama, pasitelkiant registracijos duomenis, pavyzdžiui, kiek tam tikrose Lietuvos gyvenamose vietose yra registruojama užsieniečių, bet ir išsakomos tam tikros grėsmės, aptinkami pasikartojantys topai ir su jais siejamos tipinės asociacijos: persikėlimas, kultūra, charakteris.

Išanalizavus *TŠP fiktyvių įmonių steigimą arba įsigijimą Lietuvoje* tematikai priskirtus straipsnius, galima išskirti kelias citatas iliustruojančias asociacijas, siejamas su topais. Daugiausia šioje temoje matomi pavojaus bei kriminalizacijos topai.

Pavojus

„Neatmestina galimybė, kad nelegalios imigracijos į Šengeno erdvę kanalais gali pasinaudoti ir asmenys ar jų grupės, keliantys grėsmę Lietuvos ir kitų ES šalių nacionaliniam saugumui“ (Nelegalūs migrantai Lietuvą vertina kaip vieną palankiausių šalių legalizuotis Bernardinai 06 07).

„Lietuva, nepaisydama visų nacionalinių ir ES grėsmių, [VRM ministro – aut. pastaba] vaidmeny kurs dar atviresnę Europą sąžiningiems TŠP! Na, kaip VRM moka tikrinti sąžiningumą, mes žinome iš istorijos su melo detektoriumi ir atleistais FNNT vadovais...” (Stancikas, D., Kova su terorizmu – imigracijos skatinimas Bernardinai 06 27);

„Lietuvos valdžia tyli apie imigrantus, kurių srautus vis sunkiau suvaldyti. Daugeliui atvykėlių iš Trečiojo pasaulio šalių, prisidengus fiktyviu verslu mūsų šalyje, labai lengva prasmukti į vakarų Europą“ (Bruveris, V. Įstatymų skylės tampa migrantų vartais į rojų, Lietuvos rytas 12 17, p. 1,4).

„Tapome nelegalų vartais į Europą“ <...> „užsieniečiai ne tik įkuria neveiklias įmones, bet maža to, dar ir pasinaudoja laikinu leidimu gyventi ir išvažiuoja į kitas Europos valstybes, priklausančias Šengeno erdvei“ (Rakauskaitė, G. Tapome nelegalų vartais į Europą, Vakaro žinios 08 22, p. 3).

Kriminalizacija

„<...> dažniausiai užsieniečiai, siekdami gauti leidimus laikinai gyventi Lietuvoje, kaip teisiniu pagrindu naudojami fiktyviai įsteigtomis įmonėmis, fiktyviomis santuokomis su lietuvos piliečiais, įgyja nekilnojamojo turto“ (Nelegalūs migrantai Lietuvą vertina kaip vieną palankiausių šalių legalizuotis, Bernardinai 06 07).

„Atvykę neva studijuoti į Lietuvą kai kurie užsieniečiai mokymo įstaigoje net nepasirodo, o iškart ieško būdų, kaip gauti leidimą gyventi – sudaro fiktyvias santuokas arba steigia fiktyvų verslą.“ (Lietuva tapo imigrantų rojumi, Lietuvos rytas 02 14, p. 4).

Šios temos pagrindiniai ir bene vieninteliai šaltiniai siejami su valstybės, valstybės sienos saugumą užtikrinančiomis institucijomis: Valstybės saugumo departamentas

(atstovai, ministras, metinė veiklos ataskaita); Valstybės sienos apsaugos tarnyba (atstovai); Migracijos departamentas (atstovai, viršininkas, pažyma); Užsienio reikalų departamentas (Konsulinio departamento direktorius, atstovai) bei Seimo NSGK (pirmininkas). Kalbant apie TŠP fiktyvių įmonių steigimą arba įsigijimą Lietuvoje straipsniuose vartojamas „įsitikinęs“ episteminio modalumo lygmuo, kuris nurodo aukštą kalbančiojo kompetenciją.

Imigrantų iš TŠ gyvenančių Lietuvoje istorijos tematikos straipsniai rašo apie skirtingų šalių piliečius gyvenančius, besimokančius, kuriančius arba sukūrusius šeimą (kai sutuoktinis Lietuvos pilietis) bei verslą Lietuvoje. (Pavyzdžiui Indijos pilietis, sukūręs verslą ir turintis šeimą Lietuvoje; Etiopė, gyvenanti ir kurianti verslą Lietuvoje; Jamaikietė studijuojanti Mykolo Romerio universitete; Tuniso pilietis, sukūręs šeimą Lietuvoje ir norintis pradėti savo verslą čia, bet dėl tamsios odos spalvos, patiriantis nuolatinę diskriminaciją; Darželio auklėtojos asistentas iš Turkijos, atliekantis darbo praktiką Lietuvoje; Kanadietis verslininkas dirbantis telekomunikacijų bendrovėje ir gyvenantis Lietuvoje (Vilniuje).

Politinio prieglobsčio ir pabėgėlio statuso prašytojai TŠP Lietuvoje – šioje tematikoje aptariamas prieglobsčio prašytojų Lietuvoje skaičius, rašoma apie neretus prieglobsčio Lietuvoje prašytojų pabėgimus į kitas šalis dažnus sulaikymus (pavyzdžiui, Vokietijoje). Taip pat rašoma apie ES valstybių norą „pasidalinti“ pabėgėliais. Rašant apie prieglobsčio prašytojus nevengiama suskaičiuoti pabėgėlių integracijai skiriamas lėšas, bergždžiai išleidžiamus pinigus, kadangi pabrėžiama, kad užsieniečiams Lietuva – tik laikinas prieglobstis. Neretai straipsniuose pabrėžiama, kad nelegaliems imigrantams iš Gruzijos, neteisėtai kirtusiems Lietuvos sieną – Lietuva tik tranzito, o ne tikslo šalis. Aptikti straipsniai apie politinio prieglobsčio suteikimą pabėgėliui iš Gruzijos; apie čečėnų šeimos (Gatajevų), gyvenusių Lietuvoje globotus vaikus iš Čečėnijos; apie tai, kad čečėnai pabėgėliai jau kelis metus nebegauna pabėgėlio statuso Lietuvoje, skirtingai nuo Afganistano piliečių, kurie dažniausiai Lietuvoje gauna pabėgėlio statusą ir aiškinamasi to priežastys, etc. Taip pat keliuose straipsniuose rašoma apie buitinius konfliktus Užsieniečių registracijos centre (URC), sakoma, kad dažniausiai URC riaušes kelia piliečiai iš Vietnamo ir Gruzijos.

Išanalizavus *Politinio prieglobsčio ir pabėgėlio statuso prašytojai TŠP Lietuvoje* tematikai priskirtus straipsnius aptinkami šie pasikartojantys topai ir su jais siejamos tipinės asociacijos: finansai, išnaudojimas, kriminalizavimas, charakteris bei persikėlimas.

Finansai

Straipsnio pavadinimas „Nelegalaus imigranto diena kainuoja 60 litų“ (Šepetytė, E., Kauno diena 05 20, p. 5).

„Pareigūnų teigimu, asmuo, apgyvendintas Užsieniečių registracijos centre, per dieną valstybei kainuoja 60 litų. Į šią sumą įeina apgyvendinimas, apsauga, maitinimas, komunalinės paslaugos“ (Užsieniečių registracijos centre apgyvendinta 140 pasieniečiams įkliuvusių asmenų, Delfi.lt 05 20).

Išnaudojimas

„Laukdami sprendimo užsieniečiai gali naudotis daugybe nemokamų paslaugų – samdytis vertėjus, važinėti visuomeninių transportu, gauti būtinąją medicinos pagalbą. URC įsikūrusiems bėgliams mokami ir dienpinigiai.“ (Noreikienė, J. Bėglys gruzinas tikisi šilto Lietuvos glėbio, Lietuvos rytas 04 09, p. 1, 4).

„<...> imigrantai neturi jokių pareigų. O vienintelis būdas priversti gerbti vidaus tvarką – panaikinti pašalpą, kuri per mėnesį vienam asmeniui siekai 35 litus“ (Delfi.lt 05 20).

Kriminalizavimas

„Tai nėra pati geriausia Gruzijos tautos dalis, nemažai jų turi kriminalinę praeitį, vartoja narkotikus. Aišku negalima apie visus kalbėti, bet dauguma iš tų gruzinų per daug ir neslepia, kad jų legalizacijos galimybės ar integracija į Lietuvos visuomenę nelabai ir domina.“ (Kauno diena 05 20).

Charakteris

„Praeitais metai turėjom daug prieglobsčio prašytojų gruzinų, tai buvo nemaža problema nes jie atsisakydavo tvarkytis, keldavo įvairių nepagrįstų reikalavimų. Šiandien užsieniečiui, pateikusiam prieglobsčio prašymą ir akivaizdžiai parodančiam savo netoleranciją Lietuvos valstybei, jokių padarinių nebūna“ (Kauno diena 05 20).

Persikėlimas

Straipsnio pavadinimas: „Ir pabėgėlių našta norima užkrauti“ bei paantraštė po nuotrauka: „Kai kurios Europos šalys išgyvena tikrą chaosą dėl pabėgėlių antplūdžio. Ir nori šiuo chaosu pasidalinti su mumis“. (Juknevičiūtė, R. Ir pabėgėlių našta norima užkrauti, Respublika 12 21, p. 2).

„<...> šalyje kol kas didelis nedarbas ir pirmiau reiktų pasirūpinti savų piliečių integracija į darbo rinką, o ne pabėgėlių“. <...> Bet juk Lietuva, skirtingai nei Didžioji Britanija, Ispanija, Prancūzija, Italija ir kitos senosios žemyno šalys, nebuvo kolonijinė valstybė ir trečiojo pasaulio šalių neskurdino. Ar sąžininga, kad už kitų nuodėmes visa Europa turi mokėti solidarai“ (Respublika 12 21).

Straipsniuose aptinkama ir vartojama karo metafora, apibūdinanti imigrantų nelegalų sienos kirtimą paantraštėje: *„Užsitęsusi žiema šiemet pavėlino ir nelegalių imigrantų brovimosi į Lietuvą sezoną“ (Kauno diena 05 20).*

Šios temos straipsniuose dažniausiai cituojami Migracijos departamento, Užsieniečių registracijos centro, Valstybės sienos apsaugos tarnybos vadovai, Seimo socialinių reikalų ir darbo komiteto bei Seimo žmogaus teisių komiteto atstovai, tačiau yra pasakojama ir politinio prieglobsčio prašytojo iš Gruzijos Lietuvoje istorija.

Politinio prieglobsčio ir pabėgėlio statuso prašytojai TŠP Lietuvoje tematikos straipsniuose vartojamas „įsitikinęs“ episteminio modalumo lygmuo, kuris nurodo aukštą kalbančiojo kompetenciją.

TŠP nelegali/nusikalstama veikla Lietuvoje tematikos straipsniuose rašoma apie tokius atvejus kaip Izraelio pilietybę turinčio Indo apgaule į užsienį norėtą išsivežti sugyventinę

lietuvē su mažamečiu sūnumi; po Europą keliaujančių Libano ir Egipto piliečių vagystes iš restoranų ir kavinių svečių kišenių.

Yra ir pavienių straipsnių *įvairia* tematika, liečiančia nelegalius imigrantus, pabėgėlius ir imigrantus iš TŠ – Migracijos departamento bylos dėl neteisėtai išduotų leidimų užsieniečiams gyventi Lietuvoje, tyrimas; Migracijos siejimas su nebūdingų Europai ir Lietuvai mirtinų ligų plitimu; Vietnamo ambasados Lenkijoje diplomatų apsilankymas URC; TŠP integracija Klaipėdos miesto socialinės paramos centre; Balsavimas už imigrantų kvotas Seime; 2012 metų vasarą pabaigtas įgyvendinti projektas „Sukurti biometrinių duomenų patikros pasienyje temą“, kuriuos siekta aprūpinti pasieniečius įranga, kuria būtų galima sutikrinti TŠP kertančių ES sieną, vizos duomenų tikslumą; TŠP studijos (medicinos, architektūros, inžinerijos) Lietuvoje su tikslu dirbti.

Straipsniuose *įvairia* tematika taip pat aptinkami įvairūs topai ir su jais siejamos tipinės asociacijos: pavojus, finansai, išnaudojimas bei ligos.

Pavojus

„<...> 50 proc. lietuvių yra už imigrantus. Greičiausiai, yra kažkokie Grantai gauti. Stumiama propaganda. Lietuva ruošiama tam tikriems procesams. Seimas netrukus balsuos už imigrantų kvotas“ (Paulauskas, R. Lietuva ruošiama tam tikriems procesams. Seimas netrukus balsuos už imigrantų kvotas, Respublika 11 08).

Finansai

„Beveik pusė milijono litų. Tiek kainavo bandymas padėti į Lietuvos pajūrį likimo vingių nublokštiems pabėgėliams integruotis mūsų visuomenėje. Tačiau šie pinigai išleisti veltui, nes uostamiestis jiems tapo tik tarpine stotele ieškant sotesnio kąsnio didesnes pašalpas mokačiose Europos valstybėse“ (Čiužauskas, P. Apšilę pabėgėliai išsilakstė į Vakarus, Respublika 01 21, p. 6).

Išnaudojimas

„Prasidėjus ekonominei krizei imta taupyti šalies biudžeto lėšas, tad labai stipriai apkarpyti ir pabėgėliams skirti pinigai bei pašalpos. Dėl to Lietuvoje likti jiems pasidarė nebenaudinga.“ (Respublika 01 21).

„...>„Net lietuviais šalyje taip nesirūpinama!“ (Respublika 01 21).

Reikia atsižvelgti ir į tai, kad cituotame straipsnyje (*Respublika 01 21*) pateikiama ne tik Klaipėdos miesto socialinės paramos centro direktorės, bet ir Klaipėdoje įkurto Infocentro migrantams darbuotojų nuomonė, kuri paneigia išsakytus neigiamas nuostatas apie imigrantus, kadangi pabėgėliai tarnyboje nesilanko ir dėl to, jog joje negaudavo jiems reikalingos pagalbos.

Ligos

Straipsnio pavadinimas: *„Migracija grasina mirtinomis ligomis“* ir tekstas: *„Ligų, kurias jau buvome įveikę, vėl gali atvežti į Lietuvą vis dažniau patenkantys legalūs ir nelegalūs migrantai.“ (Valinskienė, A., Respublika 01 17, p. 3).*

Straipsnių *įvairia* tematika šaltiniai taip pat įvairesni, tačiau daugiausia cituojami valstybės institucijų atstovai. Pavyzdžiui, Užkrečiamų ligų ir AIDS centro direktorius, Seimo atstovai, taip pat Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signataras, Seimo narys, EP narys, Klaipėdos miesto socialinės paramos centro direktorė, Klaipėdoje įkurto Infocentro migrantams darbuotojai, taip pat pateikiami Pasaulio sveikatos organizacijos duomenys.

Kai kuriuose šios tematikos straipsniuose vartojamas “tikėtinas”: *„tai rodo, kad egzistuoja reali grėsmė maliarijai plisti“ (Respublika 01 17)* ir „galimas“: *“Greičiausiai, yra kažkokie Grantai gauti. Stumiama propaganda.“ (Respublika 11 08)* episteminio modalumo lygmuo, kuris nurodo žemą ir vidutinę kalbančiojo kompetenciją.

TŠP imigracijos į ES ir į Lietuvą tendencijos problematikoje aptinkama įvairi pavieniais straipsniais padengiama tematika apie numatomas tendencijas, susijusias su TŠP imigracija į ES, o kartu ir į Lietuvą – pristatomas tyrimas „Lietuvos gyventojų atvirumas migracijai“; Imigrantų (taip pat ir TŠP) talentų pritraukimą į Lietuvą; Imigracijos į Lietuvą

statistika; TŠP imigrantų vaikų integracijos iššūkiai pedagogams daugėjant kitataučių vaikų Lietuvoje; Emigracijos iš Lietuvos ir TŠP migracijos pasaulyje ir Lietuvoje santykis. Aprašomas Pasaulio migracijos organizacijos generalinio direktoriaus vizitas Lietuvoje; TŠP migracijos į ES (o taip pat ir į Lietuvą) skatinimas; Pristatomos migracijos tendencijos ES, o taip pat ir Lietuvoje; Vilniuje vykęs neformalus ES Tarybos imigracijos, sienų ir prieglobsčio strateginio komiteto posėdis, kuriame aptarti strateginiai migracijos ir prieglobsčio klausimai, kur pristatyta galimybių studija, dėl teisinių ir praktinių pasekmių kuriant bendrą prieglobsčio prašymų nagrinėjimo mechanizmą.

Šios tematikos straipsnių šaltiniais neretai yra mokslininkai: Socialinių mokslų daktaras, profesorius KTU docentė, ikimokyklinio ugdymo pedagogė, edukologijos magistrė, tačiau pastebimas straipsniuose vartojamas „tikėtinas“ ir „galimas“ episteminio modalumo lygmuo, kuris nurodo žemą ir vidutinę kalbančiojo kompetenciją. Taip pat straipsniuose, aptinkamos vartojamos jūros metafora (*„imigrantų plūstelėjimo banga mažiau gyventojų turinčioms šalims, tokioms kaip Lietuva, yra labai pavojinga“* (Čepelytė, E., *Respublika* 12 07, p. 10) ir karo metafora (*„Europą musulmonai užkariauja be ginklų“* (*Respublika* 12 07) apibūdinti galimai imigracijai į Lietuvą.

Straipsniuose priskirtuose TŠP imigracijos į ES, o kartu ir į Lietuvą tendencijos problematikai aptinkami įvairūs topai ir su jais siejamos tipinės asociacijos: persikėlimas, kultūra, nuostolis.

Kultūra

„O dabartiniu metu Vokietijoje musulmonai nori, kad jų mečetės būtų aukščiausios, net ir tose vietose, kur krikščionių maldos namai“ (*Respublika* 12 07).

„Svečias turi suprasti šeimninkus ir nepažeisti to šeimninko tvarkos. O dalis imigrantų nenori elgtis pagal tvarką“ (*Respublika* 12 07).

„Ji mėgsta ryškius mergaitiškus papuošalus, namuose išsikerpa popierines karūnas ir ryškiai jas nuspalvinusi vaikšto su tomis karūnomis darželyje visą dieną. Gaila tik, kad ši princesė beveik nemoka lietuviškai ir neturi rūmų. Modestai netinka vėsūs ir drėgni Lietuvos orai, ji dažnai serga ir beveik niekada nepraeina kosulys“. *„Neretas mūsųose*

iššūkis šiems vaikams ir kitataučių tėčių ilgesys, kurie neretai ilgai čia neišbūna, ar dėl neįsisukusio verslo, ar dėl kultūrinių kasdienybės skirtumų, išvažiuoja susikrovę mantą į tėvynę...“ (Bisikirskienė, V. Šalyje daugėja kitataučių vaikų: iššūkiai pedagogams, Delfi.lt 05 25).

Persikėlimas

„Vietinių gyventojų daugėjimas vyksta aritmetine progresija, o atvykėlių – geometrine progresija. Tai pagalvokime, kai toks kartų santykis, kas laukia Europos. Galiausiai visa Europa taps musulmoniška“ („Socialinės problemos, kurios iškyla čia gali ateiti ir į Lietuvą“ Respublika 12 07).

„Prognozuojama jog dėl žemo gimstamumo per kelis artimiausius dešimtmečius Lietuvoje natūralus gyventojų prieaugis išliks neigiamas, tačiau migracija išaugs: į šalį atsikraustys gyventi daugiau žmonių nei išvažiuos“ (Urbonaitė-Vainienė, J. Mažėjantį gimstamumą kompensuos imigrantai: pusė Lietuvos sako „taip“, Delfi.lt 10 27).

„Sukūrę šeimas ir gavę leidimus laikinai gyventi Lietuvoje, trečiųjų šalių piliečiai įgyja teisę nevaržomai judėti visoje ES. Jau vien šis faktas reiškia, kad mišrių šeimų ar meilės, ar išskaičiavimo pagrindu, – turėsime nemažai.“ (Delfi.lt 05 25).

Nuostolis

„O dabar paimkime ir palyginkime įvykius D. Britanijoje, kai viešai aukščiausiu lygiu (premjerai) diskutuojama migracijos klausimais dėl imigrantų keliamų problemų. Pabrėžiu – kalbama tuo metu, kai aiškiai įrodoma, kad imigrantai neša D. Britanijai naudą“ (D. Paukštė „Ši nuostabi šalis neturi ateities, jei žmonės ir toliau išvyks“ Delfi.lt 11 02).

Išanalizavus tyrimui atrinktus straipsnius juose aptinkami ir mokslininkų (Žibas, K. „Imigranto gyvenimas neturėtų skirtis nuo lietuvio“ Bernardinai 07 29; Platačiūtė, V. “Tik nereikia gąsdinti imigracija“ Delfi.lt 02 26; Aginskaitė, S. Mokslininkas: kinai Lietuvoje kuria verslą, turkai – ieško žmonių, Delfi.lt, 02 20) bei piliečių (Kovas Kastus „Nebijokime imigrantų – prisiminkime LDK laikus“ Delfi.lt 10 29) komentarai, pateikiami argumentai,

kurie iš dalies tampa atsaku stereotipinėms visuomenės nuostatomis, taip pat atspindėtoms ir spaudoje. Pavyzdžiui, pateikiama statistika apie sumažėjusius skaičius išduodamų leidimų Lietuvoje dirbti po krizės, apie nedidelius imigracijos skaičius Lietuvoje, apie labai griežtą imigracijos politiką, kuri užtikrina pirmenybę Lietuvos ir ES piliečiams bet ne TŠP įsidarbinti, taip pat apie tai, kad migracija nėra vien ekonominis procesas, o imigrantai – ekonominis išteklius, kad kinai ir turkai – nėra darbo ir ekonominiai migrantai arba prieglobsčio prašytojai Lietuvoje, o patys kuria verslą ir įdarbina Lietuvos piliečius, apie turkų didelį norą integruotis, etc. (*Delfi.lt 02 26; Bernardinai 07 29; Delfi.lt 02 20*).

Išvados

Išanalizavus Lietuvos spaudos straipsnius apie TŠP 2013 metais matomas dvejopas kontekstas – vieni kalba apskritai apie imigraciją iš TŠ į ES šalis, o kiti – apie TŠP imigraciją Lietuvos kontekste.

Imigracijos iš trečiųjų šalių į Europos Sąjungą problematikos straipsnių temos susijusios su migracija vykstančia ne ES valstybių viduje, o imigracijos iš TŠ į ES valstybes, situacija pasaulyje. Šiame kontekste daugiausia kalbama apie pabėgėlius (ypatingai iš Sirijos) ir jų situaciją. Daug dėmesio susilaukia tokie įvykiai kaip pabėgėlių tragedija Lampedūzos saloje. Daug rašoma apie neigiamas ne tik visuomenės, bet ir įvairių šalių politikų nuostatas imigrantams, vykdomą antiimigracinę politiką, kalbama ir apie senstančią Europos visuomenę ir imigraciją (ypatingai iš TŠ), kaip būdą išspręsti demografines problemas. Kita vyraujanti problematika, pateikianti TŠP migracijos į Lietuvą kontekstą, tai – *TŠP imigracija į Lietuvą* kalba apie įvairių TŠ piliečius, straipsniuose neretai vadinamus „trečiojo pasaulio šalių“ piliečiais, „atvykėliais“, „nekviestais svečiais“, „kitataučiais“, „užsieniečiais“. Dar viena aptinkama problematika ir įvairi ją sudaranti tematika – *TŠP imigracijos į ES ir į Lietuvą tendencijos* sietina su nelegaliais imigrantais ir pabėgėliais. Šie straipsniai daugiausia apima tematiką apie *TŠP neteisėtą sienos kirtimą*, daugiausia spaudoje vaizduojanti Gruzijos piliečius nelegaliai kertančius sieną, vadinant juos „atėjūnais“ bei „nekviestais svečiais“.

Dar viena gausi straipsniais ir suaktualinta Lietuvos kontekste tema – *TŠP Lietuvos darbo rinkoje*. Straipsniuose išsivysto ir diskusija, kurioje pateikiami argumentai ir „už“ ir „prieš“ TŠP imigraciją. Kita grupė straipsnių priskirtini tematikai apie *TŠP fiktyvių įmonių steigimą arba įsigijimą Lietuvoje*. Šiose straipsniuose kalbama apie Lietuvos piliečių neteisėtą verslą, parduodant fiktyvias įmones TŠP ir tokiu būdu suteikiant jiems galimybę deklaruoti gyvenamąją vietą Lietuvoje, o tuo pačiu gauti laikiną leidimą gyventi Lietuvoje bei galimybę keliauti po visą Šengeno zoną. Mažiau straipsnių sulaukia tokios temos, kaip *Politinio prieglobsčio ir pabėgėlio statuso prašytojai TŠP Lietuvoje, Imigrantų iš TŠ, gyvenančių Lietuvoje, istorijos, TŠP nelegali/nusikalstama veikla Lietuvoje* bei pavieniai straipsniai rašantys įvairia tematika liečiančia imigrantus, nelegalius imigrantus, pabėgėlius ir imigrantus iš TŠ.

Atsižvelgiant į straipsnių problematiką, kontekstą ir tematiką galima teigti, kad daugiausia spaudoje Lietuvos (ir ne tik) kontekste TŠP siejami su nelegalumu, nelegalia migracija, neteisėtu sienos kirtimu, pabėgėlio statuso prašymu, nelegaliais būdais užsitikrinant buvimą Lietuvoje (tuo pačiu ir ES šalyse). Kita gausesnė straipsniais tematika aptaria TŠP galimybes dirbti Lietuvoje.

Atsižvelgiant į straipsnių apie TŠP tematiką, galima teigti, kad ji nėra labai gausi visame straipsnių apie imigraciją ir emigraciją pateikiamų Lietuvos spaudoje, kontekste. Tematika yra ganai įvairi, nėra sąlyginai nusistovėjusių (išskyrus minėtas) temų, bei TŠP vaizdavimo schemų, tai iš dalies gali būti sąlygota ir nedideliu imigrantų iš TŠ Lietuvoje skaičiumi.

Kita vertus, galima teigti, kad visgi vyrauja neigiamas TŠP vaizdinys Lietuvos spaudoje 2013 metais, siejamas su neteisėtu sienos kirtimu, neteisėtu buvimu Lietuvoje, o taip pat gana intensyviai aptarinėjama TŠP darbo rinkoje tema gali sukurti TŠP, kaip galimai užimsiančių Lietuvos piliečių darbo vietas, įvaizdį. Kita vertus, pateikiama diskusija ir įvairūs argumentai, parodantys ir teigiamas ir neigiamas TŠP darbo rinkoje pasekmes, o taip pat ir mokslininkų teiginiai, pagrįsti statistika ir tyrimais, neigiant TŠP darbuotojų Lietuvos darbo rinkoje gausą.

Išanalizavus šiai tematikai *TŠP Lietuvos darbo rinkoje* priskirtus straipsnius aptinkami šie pasikartojantys topai ir su jais siejamos asociacijos: kultūra, persikėlimas, pavojus, finansai, kriminalizacija, išnaudojimas, charakteris, nuostolis ir ligos. Daugiausia

pasirinktoje tirti Lietuvos spaudoje apie TŠP vartojami kultūros, perkėlimo, pavojaus arba grėsmės, finansų ir išnaudojimo topai. Tokiu būdu, galima teigti, kad vaizduojami Lietuvos spaudoje TŠP siejami su skirtingomis kultūrinėmis normomis ir vertybėmis ir su nepajėgumu asimiliuotis, išsakoma nuomonė, kad imigrantai ims viršyti skaičiumi Lietuvos piliečius, kad ši grupė pavojinga, jos buvimo šalyje išlaidas apmoka Lietuvos piliečiai, taip pat jie naudojami socialinio aprūpinimo sistema, skirta Lietuvos piliečiams ir ši grupė įvardijama kaip nusikaltėliai. Retai, bet kalbama ir apie nuostolius, sukeliamus TŠP, infekcinių ligų platinimą ir nepageidaujamas TŠP charakteristikas.

Kalbant apie straipsnių šaltinius – jie išimtinai remiasi valstybinių institucijų atstovų nuomonėmis, dažniausiai institucijų atsakingų už valstybės sienų apsaugą, vidaus reikalus, migraciją, užsieniečių apgyvendinimą, užimtumą, įvairių grėsmių valstybei sulaikymą, užsienio politiką. Taip pat transliuojamos verslo atstovų, politikų pozicijos. Beveik necituojamos įvairios nevyriausybinės organizacijos, suteikiančios pagalbą imigrantams, patys imigrantai (TŠP), retai, bet ištransliuojami ir mokslininkų pasisakymai.

Straipsniuose apie TŠP daugiausia vartojamas „galimas“, „tikėtinas“ ir galiausiai „įsitikinęs“ episteminio modalumo lygmuo, kurie nurodo žemą, vidutinę ir aukštą kalbančiojo kompetenciją.

Kalbiniu ir retoriniu lygmeniu imigracija apibūdinama kaip gamtos bei visuomenės stichija, vartojant tekstuose tokius žodžius (žodžių junginius) kaip „antplūdis“, „plūstelės nekvalifikuotų užsieniečių banga“, „imigrantų plūstelėjimo banga“ ir karo metaforas: „musulmonai užkariauja be ginklų“, „brovėsi būrys nekviestų svečių“, „Lietuvos darbo rinką okupuoja kitataučiai“, „užsieniečių įsiveržimas“, „nelegalių imigrantų brovimosi į Lietuvą sezonas“.

Rekomendacijos

Atsižvelgiant į pateiktas tyrimo išvadas, žiniasklaidos priemonėms siūlytina platesnė diskusija imigracijos (ypač TŠP imigracijos) tematika, pateikiant šio reiškinio poveikio visuomenei gilesnę analizę ir konkrečius pavyzdžius, išlaikant tiek teigiamų, tiek neigiamų žinių pusiausvyrą.

Tokiu būdu, žurnalistams, rašantiems imigracijos tema, rekomenduotina:

- Pateikti įvairesnių argumentų, pasisakančių „už“ ir „prieš“ TŠP imigraciją;
- Atsisakyti spaudoje būdingų imigracijos proceso aprašymui topų, sietinų su tipiškomis ydingomis plačiai vartojamomis asociacijomis;
- Nebekriminalizuoti TŠP grupės, dažniausiai TŠP siejant su nelegaliu sienos kirtimu ir nelegaliu buvimu šalyje;
- Siūlytina nebekonstruoti žinių susijusių su TŠP sensacingumo ir grėsmės principu (ypač straipsnių antraštėse ir paantraštėse);
- Nebevaizduoti imigracijos, vien tik kaip žalingo mūsų visuomenei, reiškinio.

Atsižvelgiant į dažniausiai vartojamus straipsniuose TŠP tema šaltinius, rekomenduojama:

- Atspindėti ne tik oficialiąją valstybės institucijų ir politikos formuotojų, bet ir pačio TŠP, nuomonę, argumentus. Papasakoti TŠP gyvenimo istorijas, supažindinti skaitytojus su TŠP kultūra, papročiais;
- Rašyti daugiau straipsnių iš užsieniečių sulaikymo ir gyvenimo centrų, įstaigų, padedančių imigrantams integruotis;

Labai stokojama įvairių organizacijų (taip pat ir nevyriausybinų) atstovų susiduriančių su TŠP, imigracijos ekspertų pasisakymų spaudoje, išsakomų argumentų apie pagrindinius TŠP lūkesčius, problemas atvykus į Lietuvą. Taigi, rekomenduojama ne tik žurnalistams, bet ir šių organizacijų atstovams pasitelkiant visuomenė informavimo priemones:

- Pristatyti, supažindinti su imigrantų, pabėgėlių „realiomis“, „nematomomis“ visuomenei problemomis, su kuriomis jie susiduria atvykę į Lietuvą (pavyzdžiui, daugiau rašyti apie imigrantus darbuotojus, jų darbo pobūdį, sąlygas, kadangi straipsnių apie juos beveik nėra, o apie TŠP darbo rinkoje kalbama daug, tačiau

išsakant vien politikų, valstybės migracijos tarnybų atstovų bei verslininkų pozicijas).

Taip pat, pastebėta, kad atsakingiau pažeidžiamų visuomenės grupių (tokių, kaip etninės, religinės, imigrantų) temomis kalba, rašo patys šių grupių atstovai, taigi, rekomenduojama įvairių visuomenės informavimo priemonių redaktoriams:

- Pasitelkiant įvairias priemones (specialiąsias rubrikas, skiltis, konkursu, etc.) įtraukti pačių imigrantų grupių atstovų „balsą“, „nuomonę“, norimus iškelti „diskusinius klausimus“, „aktualijas“ į viešąjį imigracijos diskursą.

Literatūros sąrašas

1. Allport, G. W. 1979. *The Nature of Prejudice*. Perseus Books Group.
2. Anderson, B. 1999. *Įsivaizduojamos bendruomenės. Apmąstymai apie nacionalizmo kilmę ir plitimą*. Vilnius: Baltos lankos.
3. Beresnevičiūtė, V., Frėjutė-Rakauskienė, M. 2006. „Etninė tematika ir nepakantumas Lietuvos žiniasklaidoje: dienraščių analizė“, *Etniškumo studijos. Etninis nepakantumas* 2006/1: 19–43.
4. Beresnevičiūtė, V. 2010. „Prievartos retorika prieš visuomenės nebyliusius“ , *Etniškumo studijos* 2010/1-2: 86-103, Lietuvos socialinių tyrimų centro Etninių tyrimų institutas, Vilnius: Eugrimas.
5. Bonacich, E. 1972. “A Theory of Ethnic Antagonism: The split of Labor Market”, *American Sociological Review*, Vol. 37 (October): 547–559.
6. Bonacich, E. 1973. “A Theory of Middlemen Minorities”, *American Sociological Review*, Vol. 38: 583–594.
7. Bourdieu, P. 1991. *Language and Symbolic Power*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
8. Doane, A. 2006. “What is Racism? Racial Discourse and Racial Politics”, *Critical Sociology*, Vol. 32, Issue 2–3: 255–274.
9. Downing, J., Husband, C. 2005. *Representing ‘Race’. Racism, Ethnicities and Media*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
10. Essed, P. 1991. *Understanding Everyday Racism. An Interdisciplinary Theory*. Newbury park, London, New Delhi: Sage Publications.
11. European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC). 2006. Muslims in the European Union: Discrimination and Islamophobia, http://fra.europa.eu/fra/material/pub/muslim/Manifestations_EN.pdf.

12. Frėjutė - Rakauskienė, M. 2009. Etninis nepakantumas Lietuvos spaudoje. Etniškumo studijos 2009/1, Socialinių tyrimų institutas, Etninių tyrimų centras, Vilnius: Eugrimas, p.205.
13. Germanavičiūtė, J., 2002. „Moters įvaizdžio kategorijų raiška Lietuvos dienraščiuose“. *Lyčių studijų centras, VU*, prieiga internete: http://www.lsc.vu.lt/assets/leidiniai/indexb688.html?show_content_id=561#_ednref1.
14. Hall, S. 1996. “New ethnicities”, Morley, D., Chen, D. K. (eds.) *Stuart Hall. Critical Dialogues in Cultural studies*. London: Routledge.
15. Halloran, J. D. 1974. “Mass Media and race: a research approach”, *Race as News*. Paris: The Unesco Press. P. 9–33.
16. Hart, C. 2010. *Critical Discourse Analysis and Cognitive Science. New perspectives on Immigration Discourse*. Palgrave Macmillan.
17. Hechter, M. 1978. “Group Formation and the Cultural Division of Labor”, *American Journal of Sociology*, 84. P. 293–318.
18. Hechter, M. 1974. “The Political Economy of Ethnic Change”, *American Journal of Sociology*, 79 (5). P. 1151–1177.
19. Horowitz, D. L. 2001. *Ethnic Groups in Conflict*. University of California Press.
20. Hussain, M. 2000. “Islam, Media and Minorities in Denmark”, *Current Sociology*, Vol. 48(4), London: SAGE Publications, CA and New Delhi: Thousand Oaks: 95–116.
21. 2008. *Lygybės retorika: Žiniasklaida ir (ne)stereotipinė lyčių reprezentacija*. Lygių galimybių plėtros centras, Vilnius.
22. *The Media and Children’s Rights*. 2005. UNICEF.
23. Media 4 Diversity. Taking the Pulse of Diversity in the Media. A Study on Media and Diversity in EU Member States and 3 EEA countries. 2009. European Commission.
24. Murray, E. 2002. *Politinio spektaklio konstravimas*. Vilnius: Eugrimas.
25. *Pabėgėlių įvaizdis respublikinėje ir regioninėje spaudoje. Tyrimo ataskaita 2009*. Vilnius: Europos pabėgėlių fondas ir Lietuvos vartotojų institutas.

26. Pivorienė, J. 2009. „Vaiko, kaip viešosios informacijos objekto vaizdavimas internetinėje žiniasklaidoje“. *Socialinis darbas*. Nr. 8(2).
27. Reporting Diversity: how journalists can contribute to community cohesion. 2005. Geoff Eliot, society of Editors.
28. Rupar, V. 2012. *Getting the facts right. Reporting Ethnicity and Religion. A study of media coverage of ethnicity and religion in Denmark, France, Germany, Greece, Hungary, Italy, Lithuania, Slovakia and the United Kingdom*. Media Diversity Institute/Cardiff University, UK.
29. Tereškinas, A. 2008. „Žiniasklaida ir socialinė lesbiečių, gėjų, biseksualų ir transeksualų atskirtis: homofobiškas ir įžeidus kalbėjimas Lietuvoje“, *Žingsnis socialinės aprėpties link: Kodėl būtina atsižvelgti į lesbiečių, gėjų, biseksualų ir transeksualų poreikius*, Lietuvos gėjų lyga. P. 57-71.
30. Tereškinas, A. 2009. „Imigracijos diskursai JAV ir Airijos spaudoje“. *Filosofija. Sociologija*. 2009. T. 20, Nr. 4, p. 302-309.
31. Wall, J. (ed.). 2002. Racism and Cultural diversity in the mass media. An overview of research and examples of good practice in the EU Member states, 1995-2000. Vienna, European Monitoring Centre on racism and Xenophobia, Vienna (EUMC), European Research Centre on migration and Ethnic relations (Ercomer).
32. Tuller, D. 2002. *Reporting Diversity Manual*. London, A media Diversity Institute and Samizdat B92, with the Support of European Union.
33. van Dijk, T. A. 1987. *Communicating Racism: Ethnic Prejudice in Thought and Talk*. Newbury Park, CA: Sage.
34. van Dijk, T. A. 2000. *Ideology. A multidisciplinary approach*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
35. van Dijk, T. A. 2006. “Discourse and manipulation”, *Discourse & Society*, Vol. 17.
36. van Dijk, T. A. Second draft, March 29, 2005. “Elite discourse and institutional racism”, Universitat Pompeu Fabra, Barcelona. Prieiga internete: <http://www.discourses.org/Teun.html>.

37. van Dijk, T. A. 1993. "Analyzing Racism through Discourse Analysis. Some methodological Reflections", Stanfield II J. H., Dennis R. M. (eds.) *Race and Ethnicity in Research methods*: 92–134.
38. *What's the story: reporting mental health and suicide – a resource for journalists and Editors*. 2008. Shift. Prieiga internete: www.shift.org.uk/mediahandbook.